

Usbrand Heijnis redde de tjalk *Luctor* voor het nageslacht en bracht haar weer onder zeil

links: Huidig schipper Combert Burger zeilt met de Friese zak de tjalk tijdens het Beurtveer It Soal in

Een bonkige tjalk in het Beurtveer

Sinds Combert Burger zich ontfermde over de tjalk *Luctor* is het schip een vertrouwde verschijning in de Strontweek. Hajo Olij stapte aan boord en sprak de redder van deze tjalk en zijn opvolger.

Foto's en tekst: Hajo Olij

De *Luctor* werd in 1897 in Waterhuizen gebouwd en is duidelijk een kruising van een Friese en Groninger tjalk. Rond 1900 waren tjalken de populairste schepen in de zeilende binnenvaart. Elk vaarwater had zijn eigen tjalk! Er waren kleine scheepjes om de melkbussen op te halen, stevige paviljoentjalken bevoeren de Zeeuwse stromen, op de IJssel zag je tjalken bezig met het beugelen van zand en natuurlijk kwam je Friese skûtsjes overal tegen. De wat grotere en sierlijke Friese tjalken hadden smalle gangen en de in Groningen gebouwde waren bonkig met brede platen. Voor de vaart op Hamburg en de Oostzee vertrouwden de schippers op zware zeetjalken en de koffen zeilden wereldwijd. In Waterhuizen had je twee grotere scheeps-

werven: Pattje en Van Diepen. Welke de *Luctor* heeft gebouwd, valt niet meer te achterhalen. De opzichters voor de turf uit Kropswolde en Westerbroek hadden hier hun standplaats, dus er was veel scheepvaart. Uit haar tijd in de zeilende vrachtaart weten we weinig. Wel werden rond 1930 veel zeilschepen gemotoriseerd en verlengd, waarbij meteen de den werd verhoogd. Zo niet bij de *Luctor*, zij werd als opslag en sleepschip gebruikt en om makkelijker te sturen werd het roerblad verlengd met een klapslof.

De laatst bekende beroepsschipper was J. Buter. Hij legde de met aardappelen volgeladen tjalk in de winter van 1950 in de Rotterdamse Coolhaven voor de wal. Waarschijnlijk stapten huisvrouwen er met hun boodschap-

pentas aan boord. Zo verdiende de schipper wat bij zonder in weer en wind te hoeven varen. Maar Buter werd ziek en overleed. Zijn vrouw bleef nog jaren in de roef wonen.

Kooien met zeegras

Ijsbrand Heijnis was de volgende eigenaar. Hij vertelt: 'In de zomer maakten we met het gezin mooie tochten met de grote motorschouw van mijn vader. Onze wens de schouw te kunnen overnemen, werd niet bewaarheid. Reden om verder te kijken. In Grou zagen we al eens een recreatief gevaren aak voorbij zeilen. Prachtig, dat leek ons ook wel wat! Op de werf "De Vlijt" in Coevorden gaf John Springer ons enthousiast een rondleiding op zijn tjalk *De Vijf Gezusters*, die liet hij daar inkorten. Hij vertelde dat overal nog oude binnenvaartscheepjes verstopt lagen, voor vijfduizend gulden kon je er al eentje kopen! In het najaar van 1974 zagen we in de Coolhaven in Rotterdam de *Luctor* liggen. Bij navraag bleek de oude mevrouw Buter net veertien dagen eerder overleden. Haar twee zonen wilden het schip wel verkopen, maar voor zeventuizend gulden, dat bedrag zouden ze ook vangen in de sloopregeling.'

Heijnis: 'We konden in de Coolhaven een sleepboot regelen, er ging een zware dompelpomp mee en we verzekerden de *Luctor* voor een dag. Ik volgde de tocht naar Arnhem vanuit de auto, vanaf de dijken langs de Lek en de Rijn.'

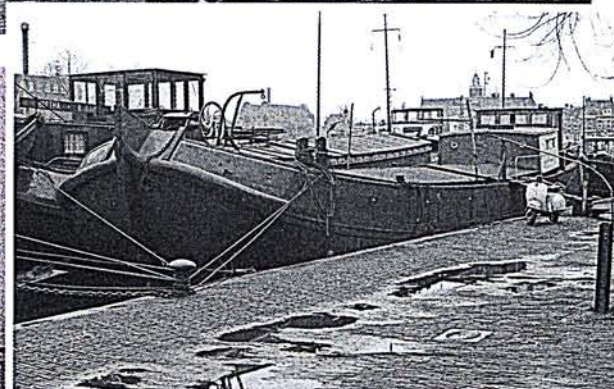
Enmaal in Arnhem bleek de betimmering in de roef totaal vermolmd. 'De kooien in het achteronder waren gevuld met zeegras. We hadden al een huis, dus hoefden niet op het schip te wonen. Op een werfje in Westervoort aan de IJssel bleken in de kimmern behoorlijke putten te zitten, het vlak keurde de verzekering gelukkig wel goed. "Wat bent u van plan

met het schip?" was de vraag. "Zeilen natuurlijk", antwoordde ik. "Voor het zover is, bent u wel honderdvijftigduizend gulden armer", was het antwoord en dat bleek achteraf aardig te kloppen.'

Lange tochten

'Het schip heeft lang op de helling gestaan,' vertelt Heijnis verder, 'er moest veel gebeuren en ik ging zelf meewerken. De stuurhut ging er af, een motorfundatie en schroefas werden geplaatst, er kwam een DAF 575 in, nieuwe zwaarden en het rotte roer werd vervangen. Mijn tuigadviseur zei: 'Je zou wel gek zijn om zoveel geld aan een slecht zeilend schip uit te geven! De zwaarden moeten een meter naar achteren, de mast ook en die moet ook langer worden voor een slank hoog tuig met kromme gaffel.

De zonen van schipper Buter hadden me al

boven: De tjalk in de Rotterdamse Coolhaven. De Luctor was als sleepschip gebruikt en had daarom een klapslof aan het roerblad. Daarmee kon je het roerblad aanzienlijk vergroten als je het neerliet

midden: In de Coolhaven, met originele lage den

links: De rivier op naar Arnhem naast de sleepboot en met een flinke pomp in het ruim, voor het geval dát...

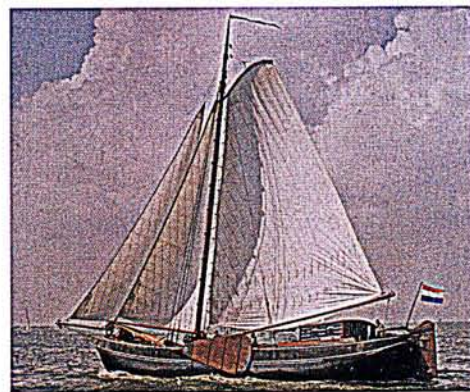
rechts: Lang op de helling, voor het verplaatsen van de zwaardophanging en de mastkoker

gewaarschuwd: Kijk uit voor de helmstok, bij het overstag gaan wordt je van het achterdek geveegd! De roef werd vervangen en één meter naar voren geplaatst, precies volgens de maten van de oorspronkelijke zomerroef afgezien van de 50 centimeter verlenging.' Maar tien jaar later was IJsbrand dan toch eindelijk onder zeil: 'We maakten in de schoolvakanties lange tochten. In 1983 naar het Duitse Wad, van eiland naar eiland hoppend naar Wilhelmshaven en binnendoor weer terug.' Als bijzonder moment herinnert hij zich de passage van de ronde Ketelsluis met vier schutkolken die bij Emden ligt. 'In 1991 zeilden we naar de Weser, in België tot Temse. Mooie tochten, de tjalk hebben we altijd goed onderhouden, maar na 44 jaar, in juni 2019, werd het tijd een nieuwe eigenaar te vinden en

dat lijkt met Combert Burger goed geslaagd!' Combert Burger is natuurlijk geen onbekende, hij startte Scheepsrestauratie Oude Liefde, mede omdat het varen met Friese rondbodems hem met de paplepel was ingegoten. 'Mijn ouders hadden een zomerhuisje in Giethoorn en mijn moeder had van haar eerste salaris een Fries boatsje, de *Rûzer* gekocht,' vertelt Combert. 'Daarin heb ik leren zeilen. Ik kocht later zelf de boeier *Ludana* (zie SdZ 2025.1). Daar bleek veel aan te moeten gebeuren. Ik

goed, de stuizen wil ik wel wat mooier maken. Aan boord staat een hele verzameling forse lieren, twee bij de mast en één voor de groot-schoot op het achterdek. Alles wordt handmatig bediend en dat vind ik prettig. De twee kleine liertjes op het voordek voor de kluiver mogen historisch gezien eigenlijk niet, maar blijken heel handig, die laat ik staan!' Ondertussen weet Burger wel waarover hij praat, want met de *Luctor* deed hij alweer drie keer mee in het Beurtveer. 'Met het flinke

boven: De *Luctor* nadat IJsbrand Heijnis haar onderzeil had gebracht en voorzag van nieuwe zwaarden, een nieuw roer en een gebogen 'jachtengaffel'

links: De tjalk naast de klipper *Nicolaas Mulerius*. 'Ik wil wel weer een rechte gaffel maken'

ging aan de gang en kreeg hulp. Restaureren, zorgvuldig passen, meten en buigen, dat werk lag me wel. In 1991 begon ik in Workum mijn eigen restauratiebedrijfje.'

Van klipper naar tjalk

Ook nu nog doet Burger nog wel onderhoud en kleine restauraties aan tjotters, fjouwerachten en boeiers, maar de laatste tijd is hij vooral bezig met timmerwerk in charterschepen. En tussen de bedrijven door, maakt Combert de *Luctor* naar zijn zin bewoonbaar.

'Ik had de 1-mastklipper *Verwachtingen* daarmee zeilden we wedstrijden zoals de Klipperrace en de Bontekoerace in Hoorn. Dan leer je alles uit je schip te halen! Aan boord werkte veel elektrisch en zo konden we slechts met zijn tweeën 's zomers ook naar Denemarken. Maar de klipper moest door omstandigheden verkocht worden. Op de *Luctor* is het ijzerwerk

helmhout kan je heel precies sturen.' Toch gaat hij nog wat aanpassingen doen. 'Ik wil wel weer een rechte gaffel in plaats van een gebogen maken en op het potdeksel een halfrond lassen. De patrijspoorten in het voorschip, waar de schouwcommissie van de LVBHB destijds nog zo over viel bij IJsbrand Heijnis, die heb ik dichtgelast. De platen die eruit gesneden waren stonden nog kant en klaar in het ruim. Het doel is het historisch beeld te behouden. Vroeger was het allemaal functioneel en toch ook mooi.'

Ambachtelijk zeilen

Zoals gezegd vaart Burger het Beurtveer met de *Luctor*. 'Dat is altijd even wennen in het begin, met zoveel mensen tussen je privéspullen. Mijn vriendin Dieuwer was maat op de tjalk *Groene Eenvoud* en zij doet het voordek. Zij houdt de mensen in het oog opdat alles

veilig gebeurt. Dat is goed, want dat is niet mijn sterkste punt, ik ben meer bezig met het zeilen en zo vullen we elkaar goed aan. Het is elke keer genieten, want ook al is het een wedstrijd, wij doen het voor de lol en met deze dikke tjalk zullen we toch nooit winnen! Het ambachtelijke zeilen, dat is wat ik liefst wil. Niets is vanzelfsprekend, de halshoek omhoog, geien, katten of een puntje grootzeil laten staan, zo leren we het schip steeds beter te beheersen. Als je de baai van Lemmer binnenzeilt, staat er direct achter de strekdam een paal, die moeten we hebben om aan vast te maken, dus op tijd alle vaart eruit, zonder te verliezen! We moeten meer oefenen in lus werpen, want het moet daar in een keer raak zijn! Als je vastligt dan kan de renner van boord voor het posten van de brief en dan weer weg. De baai uitkruisen is lastig met de *Luctor*, het lijkt er ruim, maar buiten de vaargeul is het snel ondiep. Soms moet je wel twintig keer overstag. Wij zijn met z'n achten, maar hoe een schipper dat vroeger voor elkaar kreeg, samen met z'n vrouw en soms een oudste zoon of knecht, ik kan het me niet voorstellen!' 🍷

BEURTVEER 2025

De zomer is nog volop bezig maar bij de Vereniging Zeilvracht zijn ze alweer bezig met de herfstvakantie. Dan is het namelijk weer tijd voor de Strontweek met vijf maritieme evenementen in het Friese Workum. Een van de onderdelen is het Beurtveer, waarbij schepen zonder gebruik van de motor passagiers vervoeren naar Amsterdam met (soms verplichte, soms facultatieve) tussenstops in de Zuiderzeehavens. De Strontweek valt dit jaar in de periode 19 t/m 24 oktober.